

1888 Washington. Kvinnokongress

Amerikansk internationalism

År 1888 samlades i Washington en kongress som kallades the International Council of Women.¹ Trots namnet kom de flesta deltagarna från USA. Kongressen hölls från den 25 mars till den 1 april 1888.

År 1878 hade Théodore Stanton i Paris påpekat att den internationella kvinnokongressen där hade samlats 30 år efter det amerikanska mötet i Seneca Falls 1848, när amerikanska kvinnor hade börjat kräva medborgerliga rättigheter. Han hade framhållit detta i talet han höll om den amerikanska kvinnorörelsen.² Tio år senare firades 40års-jubileet av Seneca Falls-mötet i Washington, med en ny internationell kvinnokongress. Märkligt nog nämndes aldrig Pariskongressen där som dess föregångare.

Det internationella inslaget i Washington 1888 var ungefär lika litet – om inte mindre – än det i Paris men betonades kraftigt av arrangörerna. Under öppningsceremonin lästes brev upp från många personer i engelsktalande länder.³ Av de elva närvarande utländska gästerna som presenterades den första dagen kom åtta från engelsktalande länder som Storbritannien, Irland, Kanada och Indien; bara tre personer kom från språkområden utanför den engelsktalande, nämligen från Frankrike, Norge och Finland.⁴ De flesta

¹ Måste KOLLA ref. *International Council of Women* Washington 1888, 25/ 26 mars , sön/ måndag – söndagen den 1 april 1888.

² Paris Juli-augusti 1878: 37.

³ ICW Washington 1888: 46.

⁴ De presenterades i följande ordning: Alexandra Gripenberg, Isabelle Bogelot, Sophia Magelsson Groth, Pundita Ramabai Sarasvati, Margaret Moore, Mrs Ormiston Chant, Mrs Alice Scatcherd, Mrs Margaret Dilke, Mrs Zabel Barnes Gustafson, Mrs Bessie Starr Keefer and Mrs Mary McDonnell. ICW Washington 1888: 44ff.; Från Danmark hade ingen kvinna vågat riskera en långa sjöresan under en stormig årstid; den i Chicago bosatta Mrs Ada M Frederiksen representerade dem. *Englishwoman's Review*, March 15th, 1888. (År detta inte möjligen Kristine Frederiksen, som var med 1893(nej de är systrar se Pernillas artikel 2007 UW) - Ada Frederiksen dyker upp som undertecknare av en artikel i finska *Nutid* 1900: 311, som talar varmt för att de finska kvinnorna ska bilda ett nationalråd och ansluta till ICW); i historiken över ICW nämns 49 utländska delegater från samma åtta länder, inklusive Danmark. Först nämns inte danskan vid namn men senare skrivs att en Kristine (inte Ada M) Frederiksen blev "recording secretary", Lefauchaux 1966: 14f;

deltagarna kom från olika stater i U S A.⁵ Precis som den tidigare franska kongressen hade denna det dubbla syftet att dels samla nationella organisationer, dels påbörja en internationell organisering.

Alexandra Gripenberg, den Finska kvinnoföreningens representant, kom över från England där hon hade vistats för studier. Genom hennes korrespondens till hemlandet kan vi få en blick in i hur kontakter byggdes upp mellan deltagarna. Under överfarten, som tog tio dagar med båt, blev den unga finskan god vän med Elizabeth Cady Stanton, som vände hem efter att bland annat besökt sin dotter Harriot Stanton Blatch i England. Amerikanskan deltog trots sina 78 år i sällskaplivet ombord. Gripenberg skrev hem att "gumman Stanton öfverflödade af lif och pigghet, hon narrade oss i riktiga konvulsioner af skratt genom sina historier". Den vänskap som där grundades mellan den unga Alexandra Gripenberg och den äldre kvinnoaktivisten, resulterade i att Gripenberg stannade kvar i U S A under ett halvår och for på en vidsträckt föreläsningsturné.⁶

Under vistelsen i New York underhöll den lokala rösträttsföreningen den lilla europeiska skaran. Madame Isabel Bogelot var den enda fransyskan och hon talade inte ens engelska. De utländska gästerna togs emot generöst och hann under dagarna i New York med "tre möten, en middag, en fest, en mottagning och tallösa privata inbjudningar" skrev Alexandra Gripenberg och konstaterade vidare att, "Ingenstädes kan man konsten att fullpacka ett program, såsom i de länder der tid er pengar".⁷

kanske var även finskan Alli Trygg närvarande, åtminstone enligt Alfthan 1965:25 som skriver att Trygg beskrivit Willards framträdande på kongressen i en artikel i *Nutid*.

⁵ ICW Washington 1888: 41ff.

⁶ Sjöresan varade från 9 till 18 mars och företogs med passagerarbåten Aller. Alexandra Gripenberg var drygt 30 år vid detta tillfället och en ung representant på kongressen. Brev fr Alexandra Gripenberg t "kära syskon" 18 mars 1888, AG 305:4:10, Finska litteratursällskapets litteraturarkiv (FinLLA); Senare skulle Stanton och Gripenberg tillsammans uppträda på flera håll i USA under det halvår Gripenberg stannade kvar efter kongressen. Gripenberg 1889 samt t ex Brev A Gripenberg t "kära syskon", 1 juli 1888, AG 305:4:13 FinLLA; Genom dessa kontakter, och de introduktioner de ledde till, fick Alexandra Gripenberg en god start för sitt starka engagemang under kommande år i den internationella kvinnorörelsen. UW.

⁷ Förutom Gripenberg var det Mrs Alice Scatcherd, Mrs Ashton Dilke, Mrs Moore och Mrs Zabel Barnes Gustafson, alla fyra från Storbritannien, fru Magelsson Groth "af äkta norsk typ, rosig, vacker och käck" samt Mme Bogelot "ingen typisk parisiska. Hennes svarta ylleklädning förededde ingenting pikant, liksom hennes goda, intelligenta ansigte saknade hvarje skymt af koketteri". (citaten 9) Gripenberg 1889: 8;

Washingtonkongressen 1888

Samling

Efter några hektiska dygn i New York gick färden vidare till kvinnokongressen i Washington. Tågresan blev till en demonstration i sig och varade nästan en hel dag. Redan då och även senare under kongressen bar kvinnorna tydliga märken, gula band, för att symbolisera sitt ställningstagande.

Nästan hela vagnen var fylld med 'ladies of the yellow ribbon', ty alla som hör till de olika rösträttsföreningarna nyttjade ett litet gult band i knapphållet. Vi for oafbrutet från 8 på morgonen till 3 på e.m. med expresståg. Trötta och hungriga släpades vi genast in i det stora granna hotellet 'Riggs House', fingo våra delegerade-märken, och så in till delegerades möte, som började strax derpå. ... Den rörde sig kring bildandet af en internationel qvinnoförening och en förberedande komité tillsattes.⁸

Inom kongressen var bildandet av en internationell förening en av många frågor. De nyanlända fick genast delta i ett möte för att förbereda den konkreta organiseringen av internationaliseringen.

Själva kongressen arrangerades av the National Woman Suffrage Association.⁹ Ungefär 400 delegerade deltog. Den var tidvis öppen för allmänheten. Både män och kvinnor fanns bland publiken men endast kvinnor talade utom den dag då rörelsens pionjärer hyllades.¹⁰ Initiativtagarna till mötet var de två amerikanska veteranerna Elizabeth Cady Stanton och Susan B Anthony, vilka – enligt kongressens protokoll - under en resa i England 1883 hade beslutat om en breddning av kvinnorörelsen tillsammans med kvinnor ur

⁸ Brev fr A Gripenberg t "kära syskon", Philadelphia den 22-24 april 1888, AG 305:4:II. FinLLA. Det kan märkas att AG använder sin korrespondens som en slags dagböcker, också för att komma ihåg själv vad hon hade upplevt. Den andra dagen under kongressen blev hon sjuk och kunde sedan inte personligen vara med på mötena. UW.

⁹ ICW Washington 1888: 30;- protokollen är något otydliga beträffande vilka som fanns med -- på ett annat ställe nämns också Tyskland, Sverige, Italien och Ryssland, åtminstone som deltagande per brev. ICW Washington 1888: 32; Den amerikanska rösträttsrörelsen var delad i två delar sedan 1869 - först 1890 skulle den gå samma igen under namnet the National American Woman Suffrage Association . Kraditor 1971: 3ff.

¹⁰ *Dagny* 1888: 155; ICW Washington 1888: 17.

den engelska kvinnorörelsen. Avsikten hade ursprungligen varit att organisera en internationell rösträttsrörelse.¹¹ Verkligheten blev en annan.

En kallelse till kongressen, som där benämns just "an International Council of Women", hade gått ut i juni 1887 och riktats till kvinnoorganisationer av alla slag, inte bara politiska.¹² Denna strategi, att samla så många som möjligt (inte bara de som var för rösträtt) skulle komma att göra organisationen mindre radikal än vad som ursprungligen planerats.¹³

Kongressens upptakt imponerade på de europeiska gästerna men alla var inte odelat förtjusta. Alexandra Gripenberg beskrev hur söndagen varit öppningsdagen med gudstjänst i en teater. Hon var kritisk till den stora vikt som lades vid det religiösa och de former detta tog sig samtidigt som hon motvilligt måste beundra tillställningen:

(s)öndag kl 11. Predikade 5 qvinliga prester i olika kyrkor, men kl. 2 öppnades själva mötet med gudstjänst i möteslokalen, en teater. Scenen var prydd med blommor. Vi sutto i sammetslänstolar i fyra långa rader. I midten främst gummorna Anthony och Stanton, båda urgamla förkämpar, förhånade ffordom, men nu allmänt omtyckta, båda mycket goda vänner och ömsesidigt beundrande hvarandra. Salen var packad. 5 qvinliga prester officierade. Såsom amerikansk gudstjänst var det mycket bra, men sorten behagar mig icke. Predikan var dock, det måste erkännas, både högtidlig, varm och värdig. Sångerna gräsligt fula.¹⁴

De stora sammankomsterna, som samlade två till tretusen deltagare, hölls i Albaugh's operahus – en teater - medan mindre, slutna sammankomster hölls på kongresshotellet Riggs House. På måndagen började de egentliga kongressförhandlingarna som sträckte sig över hela veckan. Den första dagen

¹¹ ICW Washington 1888: 9ff berättar hur detta gick till. Strax före de båda amerikanskornas avresa från England, hade de tillsammans med rösträttskvinnor som samlats i Liverpool (16 november 1883, Parliament Terrace) undertecknat ett dokument som blev början. Resolutionen hade formulerats av Mrs Margaret E Parker of Penketh and Mrs McLaren of Edinburgh. Bland de närvarande var fö Priscilla Bright McLaren, Margaret Bright Lucas och Alice Scatcherd. Enligt det då uppdagna dokumentet var avsikten att organisera "an International Woman Suffrage Association".

¹² ICW Washington 1888: 11.

¹³ not här till Ellen DuBois som sagt detta för länge sedan - kanske i boken med korr mellan Stanton och Anthony??

¹⁴ Brev fr A Gripenberg t "kära syskon", Philadelphia den 22-24 april 1888, AG 305:4:II FinLLA; det beskrivs likartat i *Dagny* 188: 152, kanske av just Alexandra Gripenberg, i en osignerad artikel.

inleddes med bön och predikan och varje möte under veckan skulle starta med bön och sång.¹⁵

Arbetets villkor för kvinnor, i hemmet, i jordbruket eller i industrin

Hur såg denna kongress på kvinnors arbete? Inga resolutioner utifrån omröstningar antogs, vilket gör det svårt att fastslå vad varje diskussion kom fram till. Diskussionerna i sig inom varje ämne ansågs viktigare än att uppnå konsensus eller fastslå krav. Däremot togs ett officiellt uttalande som en slutsummering. Det innehöll tre krav som alla handlade om lika villkor för kvinnor och män: (1) kvinnor borde få samma högre utbildning som män; (2) inom industriellt arbete borde kvinnor få samma yrkesutbildning som män, och lika lön för lika arbete; och (3) samma moral borde gälla för män och kvinnor. Kraven var i två av fallen riktade mot arbetsmarknaden. De var något blekare än Pariskongressens år 1878 som menat att varje kvinna borde vara självförsörjande men jämlikhetsinriktningen var tydlig och tveklös.

Som inledning till en debatt om industriellt arbete¹⁶ lästes sex rapporter. För att vara en förmiddag som skulle handla om kvinnors förhållanden i industrin blev innehållet disparat för att inte säga magert, med rapporter om jordbruk, facklig organisering och kvinnans plikter i hemmet.

Ordförande Mrs Laura M Johns betonade att kvinnor nu var verksamma i fler yrken än fyrtio år tidigare. En reflexion hon gjorde visar att dessa framsteg ännu ifrågasattes. Hon framhöll som viktigt att en betydande köpman hade sagt att kvinnor var de allra bästa kassörerna, eftersom de var "mer noggranna". Underförstått var *kvinnor* noggrannare kassörer *än män*.

¹⁵ Dagny 1888: 151ff & 1889: 151; *Englishwoman's Review*, May 15th, 1888: 194.

¹⁶ Mrs Laura M Johns, ordförande för Kansas Equal Suffrage Association var ordförande för dagen och prästen Annie H Shaw inledde möte med bön. ICW Washington 1888: 129-164, *Englishwoman's Review*, May 15th, 1888:198; Förmiddagen onsdagen den 28 mars. Varje dag hölls två stora möten, vardera på två till tre timmar, från kl 10.00 på förmiddagen och från kl 19.30 på kvällen. Mötena bestod av rapportläsning och handlade om Education, Philanthropies, Temperance, Industries, Professions, Organization, Legal Conditions, Social Purity (session för enbart kvinnor), och ~~and~~ Political Conditions. En session lördag morgon ägnades åt rörelsens "pioneers", ~~och var alltså~~ en hyllning till de kvinnor och män som var med redan 1848 eller som tidigt agerat för kvinnors jämlikhet. De ~~och~~ två första talarna var Elizabeth Cady Stanton och Frederick Douglass. ICW Washington 1888: 12ff.

Ordförandens kommentar lät ana en stor lättnad över att kvinnors hjärnor inte var konstruerade till att vara dåliga i fråga om siffror och sammanhang:

Detta var mycket upplyftande, eftersom vi varit besvärade av påståendet att den kvinnliga hjärnan skulle vara så konstruerad att kvinnor inte kan vara annat än oprecisa. (eng "inaccurate").¹⁷

Laura M Johns försvarade kvinnor mot den moderna hjärnforskning som påstod att kvinnor inte hade samma hjärnkapacitet som män och ofta tog detta som argument mot att ge kvinnor ett ökat inflytande över politik och samhällsfrågor.¹⁸ Just "accuracy"/"noggrannhet" ansågs som ett "manligt" drag av vissa vetenskapsmän. Den publik hon vände sig till levde i en tid då de mentala skillnaderna mellan män och kvinnor debatterades livligt liksom dessa skillnaders betydelse för vilken livsföring och vilka arbeten kvinnor borde välja. Kvinnosakskvinnorna utmanade med sina krav på utbildning och arbeten bland annat den inflytelserika läkarkåren och medicinsk forskning.¹⁹ Senare under kongressen skulle hjärnforskningen komma upp till en öppen kritisk granskning.

Mary A Livermore – som deltagit i Pariskongressen 1878 – var en veteran bland de amerikanska kvinnosakskvinnorna och en berömd värtalare. Hon ifrågasatte den baspremiss för samhällsstrukturen, som utgick ifrån att "alla män försörjer alla kvinnor". Denna felsyn hade gjort det svårt för kvinnor, eftersom de inte tränades för ett yrkesarbete utan endast till att bli "hustrur, mödrar och hushållerskor—söta beroende varelser, som hölls i en ständig ´mjuk underordning´." Verkligheten såg annorlunda ut. Giftna kvinnor kunde bli tvungna att försörja sig själva, sina barn och maken. Också änkor och ogiftna hade behov av ett betalt arbete.²⁰

¹⁷ "...more accurate..." ... "This was very refreshing, as we have been wearied with the declaration that the feminine brain is so constructed that women can be nothing but inaccurate." ICW Washington 1888: 130.

¹⁸ Rowold 1996 ger i sin inledande kommentar en bakgrund. Boken innehåller därtill grundtexter om tidens hjärnforskningsdebatt.

¹⁹ Se text i den debatt som inleddes med artikel "Sex in mind and in education" av den brittiske läkaren Henry Maudsley 1874. Rowold 1996:32ff.

²⁰ "Our social structure has been based on the theory that ´all men support all women´, a theory which has never been true, and which is farther from being true to-day than ever before " "...wives, mothers and housekeepers -- `sweet dependents,´ held perpetually in ´soft subjection´"(citaten 131) ICW Washington 1888: 131ff; *Englishwoman´s Review*, May 15th, 1888: 198.

Kvinnors kamp för lika politiska villkor hade först förlöjligats men alltsedan det amerikanska inbördeskriget hade kampen vunnit mer respekt, menade Livermore. Även kvinnors lönearbete hade accepterats och fick utvecklas. Hon ansåg optimistiskt att "genom framstegen i modern industri kommer det knappast att finnas några gränser alls för kvinnors möjligheter". För att visa på kvinnors tekniska begåvning räknade hon upp patent på uppfinningar som kvinnor hade tagit ut och talade väl om kvinnors lojalitet som arbetare.²¹

Trots sitt försvar för kvinnors rätt till lönearbete, visade sig Livermore vara tveksam till fördelarna med att en gift kvinna arbetade utanför hemmet. I framtiden hoppades hon att mannen skulle kunna vara försörjare och kvinnan arbeta i hemmet. Där skulle hon fostra kommande generationer:

I den högre civilisation, som är vårt ideal och om vilken vi drömmer, kan varje man som så önskar få en hustru och varje kvinna en äkta man. Maken kommer att vara försörjaren (eng "the bread-winner") och hustrun kommer att sörja för hushållningen (eng "the bread-maker") och få utlopp för sin kreativitet genom att skapa och fostra välartade barn.²²

Livermores hänvisning till en framtida "högre civilisation" visar att hon var påverkad av den darwinistiska framstegstron. Trots allt framstår detta utspel om hemarbetet som en parentes i hennes tal. Ändå visar det på oklarhet om synen på kvinnors lönearbete. Var lönearbetet för kvinnan bara ett nödvändigt ont i väntan på ett mer fulländat samhällssystem i vilket mannen var familjeförsörjaren och varje kvinna gift? Eller valde Livermore att införliva tidens syn på den gifta kvinnan i sitt tal för att kunna få bättre gehör för friheten för kvinnor att alls få utbildning och kunna lönearbeta?

Livermore anknöt direkt till den verklighet kvinnor befann sig, när hon begärde utbildning för kvinnor, så att deras kapacitet skulle kunna komma till användning i den konkurrens som ökat i världen genom industrialiseringen.

²¹ "...(w)ith the progress of the modern industrial system there appears to be no limit to the opportunities of women."(citat 134) IWC Washington 1888: 131ff.

²² "In the higher civilization, which is our ideal, and of which we dream, every man who chooses will have a wife, and every woman a husband. The husband will be the bread-winner and the wife the bread-maker -- the artist in the shaping and rearing of well-born children."(citat 136) ICW Washington 1888: 131ff.

Hon menade att kvinnor måste få rösträtt för att detta skulle bli genomfört. I slutet av hennes tal märktes en viss bitterhet mot de kvinnor som inte stödde kvinnorörelsens krav på fler rättigheter än dem kvinnor redan uppnått.

Hulda B Loud och Leonora M Barry talade för fackföreningen Knights of Labor. De ansåg att facklig organisering var ett alternativ till anarki, revolution och strejker. En av dem framhöll hur svårt det var att arbeta som kvinna inom denna fackliga organisation. Ändå stod lika lön för lika arbete redan på organisationens kravlista, till vilken man snart skulle föga ett krav på så höga löner att kvinnor inte drevs till att leva i synd, det vill säga till prostitution. Barry ansåg att själva industrisystemet var förtryckande. Det hade tvingat ut modern från hemmet, där hon tidigare varit beskyddad. Det hade

... tvingat den en gång i tiden så varmt omhuldade och beskyddade hustrun, den en gång i tiden så högt älskade modern, att bli en grovarbeterska med arbetstider på tolv till fjorton timmar per dag. Om vi ska kunna skydda framtidens hustrur och mödrar från så fruktansvärda villkor som existerar idag, måste vi ge dem allt vårt stöd.²³

I hennes inlägg förekom flera gånger vändningar som innehöll önsknningar om ett "skydd" av den utsatta lönearbeterskan. Vi kan ana en önskan om särslagstiftningar för kvinnor på arbetsmarknaden och en nostalgisk längtan tillbaka till ett utopiskt landet Längesen, där allt varit bra. Men hon tycktes inte se någon väg tillbaka till det förflutna och hennes formuleringar om statligt engagemang var likaledes vaga. Hon talade ibland om "kvinnor och mödrar" i behov av att bli beskyddade, ibland talade hon om kvinnor som fackligt aktiva och kapabla. Detta dubbla sätt att betrakta kvinnor var inte ovanligt inom den fackliga rörelsen. Den hade svårt att uppfatta kvinnor som både arbetare och mödrar på samma gång. Därmed blev både tolkningar av kvinnornas roll på arbetsmarknaden och den politik den fackliga rörelsen valde att föra, motsägelsefull och oftast inte till gagn för kvinnor.

²³ "... brought the once tenderly-cherished and protected wife, the once fondly-loved mother to the position of the twelve or fourteen hour toiler of to-day. If we would protect the wives and mothers of the future from this terrible condition we find these in to-day, give them your assistance." IWC Washington 1888: 156.

Två kvinnor presenterade "*the Lowell Offering*, den första tidskrift som någonsin skrivits av kvinnor". En annan kvinna talade om tidskriften *The Co-operative News of America* och den kooperativa rörelsen.²⁴

Jordbruksarbetet var temat för två inlägg. Det ena var konventionellt: huset och dess närmaste omgivning trädgården borde vara en kvinnas viktigaste intresse. Det andra rymde mer nytänkande. Liksom kvinnor kunde lära sig astronomi, geologi och kemi kunde de lära sig principerna för att bruka jorden, ansåg Esther Warner utifrån sin personliga erfarenhet av jordbruksarbete. En kvinna behövde kunskaper i teknik och ledarskap men trots att hon hade sådana kunde det bli problematiskt när kvinnor skulle bestämma över män. Hennes hopp stod till att många kvinnor bevisligen varit framgångsrika som ledare inom jordbruket, såsom "boskapsdrottningarna i Texas och Colorado".²⁵

Esther Warner vidhöll att kvinnlighet kunde kombineras med jordbruk och gav sig på att formulera en definition av ordet. Den beskrivningen handlade inte om svaghet och oförmåga utan om den amerikanska nybyggarkvinnans styrka och uthållighet:

Vad är kvinnlighet? Är den svaghet och klumpighet, eller är den de bästa kvinnliga instinkterna som finns i hela hennes väsen, som strålar ut från hennes personlighet och finner sitt uttryck i det mjuka och varma kvinnliga sättet. Den är inte ett vekt och svagt väsende som blåser bort med prärievindarna; översvämningar kan inte dränka den och torkan inte få den att försvinna. Sådan kvinnlighet överlever hårt arbete; en verklig kvinna kan välja att arbeta med både hacka och spade långt hellre än att sitta i okvinnliga trasor och sy hemsömnad sjungande the "Song of the Shirt".²⁶

²⁴ "*the Lowell Offering*, the first magazine ever written by women" ICW Washington 1888: 152f, 159ff; tidskriften hade kommit ut i det amerikanska textildistriktet där kvinnor dominerade som arbetskraft, Dublin 1979: index *Lowell Offerings*.

²⁵ "... the cattle queens of Texas and Colorado"(citat 157) ICW Washington 1888: 141; 156ff.

²⁶ "What is womanliness? Is it weakness and incapacity, or is it the best instincts of womanhood permeating her whole being, radiating from her personality, and finding expression in all gentle courtesies and womanly ways? It is not fragile, evanescent thing to be blown away by prairie winds; floods can not drown it or droughts consume it. It survives hard work; and a woman of refinement might choose to take up 'de shubble and de hoe' laid down by 'Poor Old Ned' rather than sit in 'unwomanly rags' singing the 'Song of the Shirt'." ICW Washington 1888: 157f.

För Esther Warner var det mer kvinnligt att tjäna ordentligt med pengar på jordbruksarbete utomhus än att utföra underbetald hemsömnad. Hon försökte utvidga kvinnligheten till områden som tidigare ansetts som manliga men behöll i sin beskrivning "det mjuka och varma" som schabloner för kvinnligheten. Hon hyste ingen tvekan om att kvinnans natur var annorlunda än mannens. Warner höll fram ett kvinnlighetsbegrepp under förändring mot större självständighet inom vilket ett ekonomiskt oberoende sågs som ett egenvärde, samtidigt som en diffust naturlig kvinnlighet inte skulle ta någon skada.

Sociologen Helen Campbell var den enda som tog upp kvinnors industriarbete. Det visar kanske på den nybyggeranda som ännu präglade nordamerika, att sådana inlägg i övrigt saknades. Hon talade om sömmerskeyrket, som i storstäderna bedrevs under halvindustriella förhållanden. Exploateringen av sömmerskor i New York, London and Paris var grov. Hennes fakta var förskräckande och hennes lösningsförslag vagt. Hon vädjade till de högre klasserna att ta sitt ansvar och leva enklare²⁷, utan att förklara på vilket sätt det skulle förbättra sömmerskornas situation.

Gemensamt för alla talarna var en utgångspunkt i mer eller mindre separata sfärer för kvinnor och män. Detta fanns som en gemensam tolkningsram och kanske önskedröm. Samtidigt tillät sig flera talare glidningar i denna dualistiska syn på genusarbetsdelningen, genom sina exempel och sina krav på utbildning. Problemet kvinnorna vände och vred på var vad som kunde kallas för ett lämpligt arbete för kvinnor och vad som egentligen var kvinnlighet.

Vagheten i analysen om vad industriarbete eller lönearbete betydde för kvinnor var genomgående. Bara Mary A Livermores kritik av samhällets dubbla budskap till kvinnor -- det som förutsatte att kvinnor blev försörjda av män utan att detta skedde i verkligheten -- sträckte sig utöver den enkla berättelsen med exempel. Livermore använde även det kritiska ordet "subordination"/"underordning" om kvinnors situation. Alla kvinnor, också Livermore, tycks ha varit - öppet eller underförstått - ense om att moderskap

²⁷ ICW Washington 1888: 146ff.

och uppfostran av barn borde prioriteras av den gifta kvinnan och att lönearbete i första hand skulle utföras av de ogifta.

Civila och politiska rättigheter

En kväll var temat juridiska förhållanden under Susan B Anthonys ordförandeskap. Ordföranden för New Yorks rösträttsförening Lillie Devereux Blake talade om skillnader mellan kvinnor och män i lagligt hänseende i Förenta Staterna. Hon trodde att rösträtt för kvinnor skulle rätta till de grova orättvisor som fanns utan att hon egentligen kritiserade genusarbetsdelningen. Som "mödrar för rasen"²⁸ med ansvar för barnuppfostran utförde kvinnor det viktigaste arbete någon medborgare kunde utföra. Men de fick ingen lön. Kvinnan hade inte rätt till familjeinkomsten, det vill säga till en del av makens lön, trots att hon arbetade för sin familj i hemmet. Devereux Blake rekommenderade inte heller någon hustrulön men ville ge kvinnan en säker försörjning om mannens dog eller vid en skilsmässa, när en gift kvinna annars kunde bli helt blottställd.

Skotskan Mrs Alice Scatcherds inlägg var det enda som riktade sig *mot* arbetarskyddslagar för kvinnor på denna kongress. Hon började i en helt annan ända med att återge en ordväxling hon haft med en annan kongressdeltagare; denna hade uppmanat henne att inte offentligen tala med bitterhet om män. Scatcherd ville därför börja med att förneka all sådan bitterhet; vad hon skulle säga var bara det som behövdes för att driva saken framåt. Hon var inte bitter.²⁹ Denna incident *och* återberättandet inför en större publik, visar på en ängslan bland kongressisterna själva för att bli ansedda som bittra på "män" och på ett behov av att hävda det motsatta. Att många utomstående betraktade dem som manshatare var de väl medvetna om.

Alice Scatcherd kritiserade särlagstiftningarna för kvinnor. Visserligen hade kvinnor fått insteg på nya arbetsområden sedan 1840-talet men detta hade

²⁸ Session hölls torsdagen den 29 mars. ICW Washington 1888: 228ff NOTEN KAN KOLLAS BÖRJAR EV NGN SIDA TIDIGARE

²⁹ "mothers of the race" (cit. 229) ICW Washington 1888: 229.

följts av lagliga restriktioner. I Storbritannien hade åren 1874 och 1878 betydligt inskränkningar av kvinnors arbetsmöjligheter som aldrig skulle ha accepterats av män. Som ett gott föredöme framhöll hon protesterna från en grupp så kallade Pit Brow Lasses, kvinnliga arbetare vid kolgruvornas mynningar, som klagat ända upp till det engelska underhuset mot ett arbetsförbud. De hade till slut fått rätt att fortsätta sitt arbete med att sortera kol.³⁰ Scatcherd såg särdrag som försök att stänga ute kvinnor från försörjning, inte som ett beskydd.

Hon betonade vikten av frihet att arbeta med vad som helst och hur länge personen i fråga ville. Hon hade inte ett enda ord till övers för någon form av allmänna arbetarskyddsåtgärder utan verkade vara emot all statlig reglering av arbetsmarknaden. Hon var liberal och representerade the Women's Liberal Associations of Darlington, Yorkshire and Southport i England³¹ och tillhörde alltså den lilla grupp som ursprungligen hade planerat för den internationella organiseringen inför Washingtonkongressen.

Politiska villkor

Senare behandlades kvinnors politiska villkor. Då kom hjärnforskningen upp till granskning i Helen Gardeners tal "Sex in Brain", genom vilken hon blev känd för en större publik. Elizabeth Cady Stanton introducerade mötet med att säga att publiken säkert redan kände till att "fiendens sista fäste var vetenskapen"; män hade beslutat att kvinnor inte kunde få politiska rättigheter "därför att våra hjärnor väger mycket mindre än mäns hjärnor."³²

³⁰ om "The Factory Act of 1874" ICW Washington 1888: 230; se vidare Jeffrey John 1980, som utförligt skrivit om The Pit Brow Lasses.

³¹ Scatcherd kom från Leeds och representerade "the Edinburgh National Society for Women's Suffrage as well as from the Women's Liberal Associations of Darlington, Yorkshire and Southport". Hennes föredrag hette "Legal conditions of women in the three kingdoms of Great Britain and Ireland". ICW Washington 1888: 229ff; Caine 1986: 164, nämner att partierna i Storbritannien grundade så kallade "women's auxiliaries" som gav kvinnor möjlighet att ge sitt stöd till de politiska partiernas arbete på 1880-talet. Bland dessa fanns "the Women's Liberal Federation" samt "the Women's Liberal Unionist Association". Kan hon ha representerat dessa organisationer?

³² På lördagskvällen den 31 mars, session "Political Conditions", ("... the last stronghold of the enemy is scientific...", "... because our brains weigh much less than the brains of men." citaten 369) ICW Washington 1888: 369-399.

Sedan över tio år tillbaka pågick en debatt om kvinnors lämplighet för högre studier och om deras speciella natur, som gjorde att de borde inskränka sig till vissa uppgifter för att skona sin hälsa. Den drevs av främst läkare. År 1874 hade den förts över till England från USA i en artikel av läkaren Henry Maudsley "Sex in Mind and in Education". Han i sin tur byggde en del av sin argumentation på en liten volym av den amerikanske läkaren Edward Clarke med titeln *Sex in Education*.³³ Många kvinnor, även kvinnliga läkare, hade gång på gång vederlagt denna så kallade forskningsresultat³⁴. Helen Gardener hade arbetat tillsammans med neurologen Edward C Spitzka för denna viktiga artikel som framfördes för första gången vid kongressen.

Gardener³⁵ riktade sin kritik främst mot en serie artiklar av Dr Hammond från New York och vederlade den "så kallade vetenskapliga skolan som består av de som obstruerar mot människors jämlikhet".³⁶ Motståndet mot kvinnors krav, som tidigare baserats på teologi, hade gått över till att grundas på medicinska argument om kvinnans mindre hjärna:

Det var inte längre hennes själ utan istället hennes kropp, som måste räddas från hennes eget missbruk av den. Kvinnans törst efter kunskap hade redan, förklarade prästerskapet, fördömt majoriteten av mänsklighetens själar -- i den efterkommande världen, som bara de känner till. Samma ondskefulla tendens, påstod nu läkarkåren som ett eko av detta, kommer att förstöra rasens fysiska kroppar i denna vår värld, vilket läkarna sade sig kunna bevisa. Saken började igen se hopplös ut.³⁷

Medicinska påståenden om kvinnans naturliga underlägsenhet tillfogade kvinnosaken skada.³⁸ Kvinnor kunde, enligt dessa läkares uppfattning, på grund av sina mindre hjärnor, *inte* vara exakta, noggranna ("accuracy" är det

³³ Maudsley (1874) 1996: 32ff.

³⁴ Rosenberg 1982; Jordanova 1989; Johannisson 1994; Rowold 1996.

³⁵ Gardener (1853-1925) var gift, fritänkare, hon föreläste och skrev artiklar, känd som aktivist för kvinnosaken. Dr Hammond hade publicerats i *Popular Science Monthly*. ICW Washington 1888: 369-382; hon nämnde även en helt nyligen publicerad artikel av professor George J Romanes "Mental differences between men and women", vilken finns i reprint i Rowold 1996: 169-192.

³⁶ "... so-called scientific school of objectors to human equality" ICW Washington 1888: 375.

³⁷ "It was no longer her soul, but her body, that needed saving from herself. Her thirst for knowledge the clergy declared had already damned the souls of a very large majority of mankind -- in a hereafter know only to them. The same vicious tendency, the doctors echoed, will be the ruin of the physical bodies of the race in this world, as we are prepared to prove. The case began to look hopeless again." ICW Washington 1888: 370

³⁸ ICW Washington 1888: 370.

engelska ord läkaren använde³⁹), de kunde *inte* tänka abstrakt, de kunde *inte* göra objektiva bedömanden och de kunde *inte* producera några originella verk inom vetenskap, konst, politik, uppfinningar eller litteratur. Om kvinnor insisterade att försöka göra det de inte hade kapacitet till, skulle de försätta inte bara sig själva i fara, utan dessutom sina barn och hela den mänskliga rasen.⁴⁰

Helen Gardener visade att forskningen om mäns och kvinnors hjärnor hade allvarliga brister. Hon drev sin argumentation längs två linjer, dels var skillnaderna individuella med stora variationer, dels kunde kvinnans genomsnittligt mindre hjärna förklaras med att hon inte fick utveckla den genom utbildning.

Först till hjärnstorleken: vetenskapsmän hade kunnat uppmäta stora skillnader mellan berömda mäns hjärnor. Byrons hjärna hade varit 478 gram tyngre än Dantes. Den skillnad däremot som fanns mellan män och kvinnors hjärnor och som tillmättes så stor betydelse för mäns större tankeförmåga rörde sig om omkring 100 gram. Dessutom, påpekade Gardener, hade aldrig några *berömda* kvinnors hjärnor vägts och undersökts. De individuella skillnaderna var varierande och ingen forskare kunde heller utifrån att undersöka en specifik hjärna säga om den tillhört en man eller kvinna.⁴¹

Gardener argumenterade också, delvis i motsats till vad hon själv hävdade om att det *inte* fanns skillnader mellan mäns och kvinnors hjärnor och deras storlek, att en kvinnas hjärna *förblev* annorlunda mannens därför att hon inte fick utveckla den. Trots dessa sina, något motsägande, argument visade hon att tydligt att tidens medicinska uttalanden om kvinnors mindre hjärnor inte stod på vetenskaplig grund. Hennes rapport var ett viktigt bidrag till den offentliga debatten bland aktiva kvinnor om att den medicinska hjärnforskningen och hur de såg den som kopplad till politiska fördomar om kvinnor;

³⁹ "The female brain" klarade inte av "accuracy" ICW Washington 1888: 375.

⁴⁰ ICW Washington 1888: 375/ Ellen Key skulle göra den forskningen (ö)känd i Sverige. NOT

⁴¹ ICW Washington 1888: 381f; som en kuriositet kan nämnas att efter Elizabeth Cady Stanton's död 1902 bad Helen Gardener offentligt att få undersöka hennes hjärna "to help resolve the debate about whether women's brains were inferior to men's". Hon påstod att hon fått Cady Stanton's löfte om detta men de efterlevande brydde sig inte om hennes förfrågan. DuBois 1997:86.

kvinnorörelsen var på sin vakt och försökt slå bort dessa vetenskapliga försök till att hålla kvinnorna kvar i hemmen.

Under detta möte begärde Mrs Ashton Dilke, liberal, att kvinnor skulle få rösträtt på samma villkor som män och att kvinnorörelsen skulle gå in för att begära detta i England innan den krävde allmän rösträtt.⁴² Detta var en av de punkter på vilken kvinnorna inom rösträttsrörelsen inte kunde komma överens; borde kvinnor nöja sig med att begära rösträtt på samma villkor som män, även om denna var begränsad, av egendom, inkomst och rikedom? Eller skulle kvinnor begära rösträtt för alla och inte acceptera något mindre?

Alexandra Gripenberg från Finland fick sitt föredrag uppläst eftersom hon låg sjuk på sitt hotellrum. I den övergripande bild av kvinnoemancipationen i sitt hemland som hon gav, framkom hennes finsknationella inställning och en förhoppning att alla, män såväl som kvinnor, skulle få rösträtt samtidigt.⁴³ Finland blev sedermera år 1906 det första land i Europa som gav kvinnor rösträtt samtidigt som rösträtten utsträcktes till alla män.

Danskan Kristine Frederiksen gav liksom Gripenberg en bredare skildring av kvinnors framsteg.⁴⁴ Amerikanskan Zadel Gustafson ansåg att rösträtten helt enkelt var en rättvisefråga samtidigt som hon betonade att alkoholfrågan aldrig skulle bli löst om inte kvinnor fick rösträtt och att det var därför kvinnor borde kämpa för rösträtt.⁴⁵ De skandinaviska kvinnorna angav inte varför de tyckte att rösträtten var viktig. Gustafson däremot betonade sin övertygelse om att kvinnor skulle använda sin rösträtt på ett annat sätt än män.

I sitt avslutningstal till kongressen tog Elizabeth Cady Stanton i positiva ordalag upp kritiken av hjärnforskningen. Ännu på sin ålders höst var hon en dam av osedvanlig radikalism och hon använde gärna provokationen som medel. Detta kanske framgick ännu mer när hon valde att läsa upp ett lyckönskingsbrev till kongressen från den ryske fursten Peter Krapotkin. Denne välkände anarkist -- som nyligen avslutat en fängelsevistelse i Frankrike --

⁴² ICW Washington 1888: 382ff.

⁴³ ICW Washington 1888: 388ff.

⁴⁴ ICW Washington 1888: 393f.

⁴⁵ ICW Washington 1888: 394ff.

berättade i sitt brev om de modiga insatser de kvinnliga nihilisterna i Ryssland gjorde. Cady Stanton vidarebefordrade hans önskan att kongressen måtte få framgång i en kamp för både kvinnors och mäns befrielse.⁴⁶

Rösträtt för kvinnor hade varit en av Stantons hjärtefrågor alltsedan Seneca Falls och hon utvecklade sina argument för den än en gång i sitt avslutande tal. Hon oroade sig över att invandrade män fick bestämma över bättre utbildade kvinnor. Hon drog sig inte heller för att hota: kvinnor inte skulle kunna behålla sitt tålamod hur länge som helst. "Kvinnors vilda entusiasm kan användas till det onda lika väl som till det goda" påminde hon kongressen och tyckte sig se en framtid i vilken kvinnor skulle vara tvungna att sluta förbund med andra förtryckta grupper som fackföreningsfolk, nihilister, socialister, kommunister och anarkister för att genom revolution få, vad de inte med fredliga medel hade uppnått.⁴⁷

Sådant tal var givetvis en utmaning inte bara mot samhället utan direkt mot de flesta av kongressdeltagarna. Några av dem protesterade mot Stantons hot om våld.⁴⁸

Naturligtvis tog Stanton även upp fattigdom och sociala orättvisor. Hon avslutade sitt tal med en mild och komiskt puritansk uppläxning av societetskvinnor, som dansade djupt uringade i armarna på nästan okända män, samtidigt som dessa kvinnor föraktade den kvinna som vågade tala offentligt. Stanton deklarerade sin tro på att en dag skulle "den sanna kvinnan" träda fram, fri från fördomar och modeslaveri.

Elizabeth Cady Stanton hade sin egen radikala vision av vad politisk rösträtt skulle innebära av samhällsförändring och av förändringar av kvinnors liv och önskningar. Hon representerade inte genomsnittet på kongressen utan sågs

⁴⁶ ICW Washington 1888: 431ff; 1883-1886 satt Krapotkin i franskt fängelse. *Nationalencyklopedin*

⁴⁷ "The wild enthusiasm of woman can be used for evil as well as good" (citat 436), ICW Washington 1888:431ff.; Se t ex Du Bois 1998:160ff och Griffith 1984.

⁴⁸ Ett uttalande från the Federation of Labor Unions kom till kongressen och framfördes redan under industrisektionens slut. Tydlig hade E C S redan tidigare gjort liknande uttalanden och det fackliga förbundet tog avstånd från "acts of intimidation and violence". E C S svarade att hon hade bara uttalat sig om en eventuell framtid, "profetiskt", därmed inte om verkligheten. Men hon gjorde inte avbön eller tog tillbaka vad hon sagt. ICW Washington 1888: 163f; Cady Stanton blev på äldre dar allt mindre övertygad om att rösträtten var det allra viktigaste medlet för att åstadkomma den fulla jämlikhet mellan kvinnor och män, som var hennes mål. Krador 1971: 7f.

vid den här tiden med ett visst överseende som en originell och radikal överlevande från en tid då kvinnorörelsen inte kunnat samla stora skaror just på grund av sina långtgående krav. I sin radikalitet var hon övertygad om att kvinnor hade en annan natur, än den samhället skapat och den skulle komma fram som "the true woman"⁴⁹ när kvinnosaken hade segrat och kvinnor deltog i samhällslivet.

Washingtonmötet blev, trots hennes medverkan och pondus, upptakten till en internationell rörelse som i högsta grad skulle komma att gå i försiktighetens tecken.

Att bilda ett internationellt råd

På ett tidigt första möte på Riggs House vid denna kongress hade den för saken starkt engagerade May Wright Sewall kommit med ett förslag på hur en internationalisering skulle gå till; det skulle bildas två organisationsnivåer, den ena internationell och den andra nationell, regelbundna möten skulle hållas mellan dessa nivåer, i olika former. Kontinuerliga kontakter skulle upprätthållas genom en internationell sekreterare. En kommitté tillsattes, bestående enbart av amerikanskor, för att arbeta vidare längs dessa riktlinjer under kongressens gång.⁵⁰

Den 31 mars 1888 hölls ett möte vid vilket ledamöter valdes till det amerikanska National Council och till den helt nya International Council of Women. Ordförande för ICW blev engelskan Millicent Garrett Fawcett, (hon valdes i sin frånvaro och åtog sig sedermera inte uppdraget), vice ordföranden amerikanskan Clara Barton, korresponderande sekreterare amerikanskan Rachel G Foster (som var huvudsekreterare under Washingtonkongressen),

⁴⁹ ICW Washington 1888: 437.

⁵⁰ ICW Washington 1888: 448.

registrerande sekreterare, det vill säga arkivarie, blev danskan Kristine Frederiksen och kassör fransyskan Isabelle Bogelot.⁵¹

Från första början fick alltså International Council of Women en anglosaxisk dominans med övervikt för amerikanskt inflytande. I praktiken blev det May Wright Sewall, sekreteraren inom det amerikanska nationalrådet, som drev internationaliseringen vidare tillsammans med sekreteraren i ICW Rachel G Foster, fram till nästa möte i Chicago 1893. Någon ny ordförande tillsattes inte efter att Garrett Fawcett förklarar sig ovillig. Hela Washingtonkongressen som sådan hade kallats the International Council of Women när de internationella inbjudningarna sändes ut. Detta blev också namnet på den internationella förening som bildades under kongressens slutdagar. Därmed hade tanken på en internationalisering fått en konstitutionell form och ett namn, men det fanns ännu ingen medlem. Det amerikanska rådet anslöt sig till International Council of Women först 1893 och nästa medlem blev Canada år 1897.⁵² Det blir svårt att påstå att the International Council of Women existerade redan 1888; det var en helt tom förening utan medlemmar och utan ordförande fram till Chicagokongressen 1893.

Kongressen år 1888 hade förankringar inom de högsta politiska och sociala kretsarna i den nordamerikanska federationens huvudstad, Washington. Flera senatorer höll mottagningar för kongressens damer eller grupper av dem, liksom den demokratiska presidenten Grover Cleveland själv. Kvinnliga yrkesgrupper träffades informellt eller mer formellt för överläggningar och umgänge under kongressens gång. Advokater och läkare träffades och organiserade sig. Också lärare och de som intresserade sig för Indien höll speciella sammankomster.⁵³ Just internationaliseringen var den mindre frågan.

⁵¹ Ordförande för det amerikanska nationella rådet blev Frances E Willard med Susan B Anthony som Vice-President-At-Large. May Wright Sewall blev "recording secretary", Lefauchaux 1966:15 & 204f. Fredriksen var bosatt i Chicago enligt *Englishwoman's Review*, March 15, 1888: 137.

⁵² Lefauchaux 1966: 203ff, 350.

⁵³ ICW Washington 1888: 457f.

Alexandra Gripenbergs beskrivning av de delegerade ger ett intryck av en välbärgad, borgerlig och välutbildad men inte högborgerlig och rik skara kvinnor:

De flesta i kvinnosaken uppträdande talarinnorna äro mörkt eller svartklädda, oftast i siden, samt nackhatt (bonnet), emedan flertalet af dem äro kvinnor öfver trettio-talet. I detta arbete deltaga, liksom annorstädes, ytterst få ur de fashionabla kretsarna; det äro mest yngre kvinnor, som fått en gedignare uppfostran eller äldre, som förr arbetat i välgörenhets-nykterhets-, eller religiösa eller antislafveri-föreningar.⁵⁴

De amerikanska kvinnorna hade, efter flera års splittring på två nationella organisationer, kunnat börja tänka sig att enas inom en enda organisation. Ännu var den nordamerikanska kvinnorörelse splittrad men Washingtonmötet får ses som början till en sammansmältning av dem. I Frankrike var kvinnorörelsen däremot ännu långt ifrån nationellt enad, tvärtom bestod den av flera små delvis konkurrerande och relativt nybildade grupperingar, även om några av dem samtidigt ville internationalisera kvinnorörelsen.

De anglosaxiska kvinnornas formella kompetens och den nordamerikanska rörelsens ålder och storlek blev utslagsgivande för hur kvinnor kom att organiseras internationellt. Det märkliga, eller kanske naturliga, var att de mindre avancerade franska grupperna på sin kongress 1878 hade rest långt radikalare krav än vad som restes i Washington. Men kongressen år 1888 var ännu inte helt politiskt pragmatisk. Initiativtagarna, med Susan B Anthony och Elizabeth Cady Stanton i spetsen, hade önskat en internationalisering för att bryta ny mark och radikaliserade de nationella kvinnoföreningarna i USA. Från början hade planen varit en internationell organisation för rösträtt, som satte jämlikhet inför lagen i främsta rummet.⁵⁵ Men kompromissen, som togs redan vid inbjudan till kongressen i Washington, att öppna organisationen för alla slags kvinnogrupper, *utan några inskränkingar*, bidrog till att en i längden långt försiktigare profil etablerades. Det blev den som spreds internationellt.

⁵⁴ Gripenberg 1889: 14.

⁵⁵ Lefauchaux 1966: 11ff.